Міністерство освіти і науки України

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

Фундаментальна бібліотека

Бібліографічний покажчик

«Перетворювач природи»:

до 160-річчя від дня народження
Івана Володимировича Мічуріна
(1855–1935)

Усі наші по суті нікчемні знання становлять лише одну маленьку сходинку неосяжної книги природи.
І.В. Мічурін

У житті Івана Володимировича Мічуріна виключно багато повчального: повчальний сам подвиг життя, воля, завзятість, колосальна праця. І.В. Мічурін є зразком виняткової працьовитості, справжнім героєм праці, який власним прикладом показав, як треба жити і працювати.
М.І. Вавилов

Харків–2017

УДК 016:634.1+634.1(092)
П27
ББК П25д я1

Відповідальна за випуск: С.О. Довгалюк

Укладачі: О.Д. Кандаурова, І.П. Жидких,
С.О. Світлична, О.І. Артюхова, Л.М. Захарчук, О.В. Усачова

Перетворювач природи : до 160-річчя від дня народження І.В. Мічуріна (1855–1935) : бібліогр. покажч. / уклад.: О.Д. Кандаурова, І.П. Жидких, С.О. Світлична, О.І. Артюхова , Л.М. Захарчук, О.В. Усачова ; відп. за вип. С.О. Довгалюк. – Харків : ХНАУ, 2017. – 34 с.: іл., портр. – Текст укр., рос.

Бібліографічний покажчик присвячено 160-річчю від дня народження видатного природознавця, ученого-селекціонера, винахідника нових сортів рослин Івана Володимировича Мічуріна У покажчику представлено друковані праці вченого, які знаходяться у книжковому фонді Фундаментальної бібліотеки ХНАУ імені В.В. Докучаєва, а також подано видання про видатного вченого. Опис праць супроводжується бібліографічним апаратом, передмовою авторів, цитатами з тексту, ілюстраціями, портретами тощо. Текст подано українською та російською мовами.

Покажчик призначено для науковців, студентів, бібліотечних працівників, а також для широкого загалу користувачів, зацікавлених сільськогосподарською наукою та практикою.

УДК 016:634.1+634.1(092)
ББК П25д я1

Рекомендовано до друку методичною радою ФБ ХНАУ
імені В.В. Докучаєва (протокол № 1 від 27.03.2017 р.)

©Харківський національний аграрний
університет ім. В.В. Докучаєва, 2017
©Фундаментальна бібліотека, 2017

Життєвий шлях ученого-селекціонера

Від мічурінської науки мали працю розум і руки.
Народна мудрість

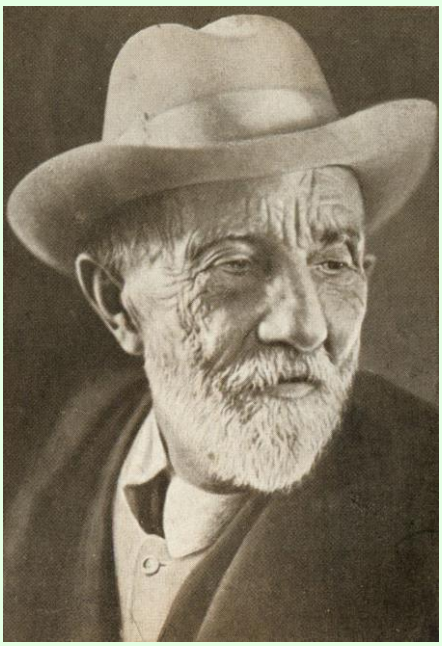

Ім’я Івана Володимировича Мічуріна – видатного природознавця, ученого-селекціонера, винахідника нових сортів плодових культур – широко відоме в усьому світі.

Народився І.В. Мічурін 27 жовтня 1855 р. у родині дрібного поміщика в Рязанській губернії. Іван був сьомою дитиною в сім’ї, але всі старші брати й сестри померли ще малечою, згодом померла і мати, чотирирічний хлопчик залишився з батьком.

Початкову освіту Іван здобув удома. Продовжив її у місцевому повітовому училищі, весь вільний час присвячуючи дослідженню поведінки рослин. Після закінчення училища готувався до вступу в Петербурзький ліцей, але хвороба і смерть батька змінили плани. Юнак поступив до Рязанської губернської гімназії.

У 1872 р., маючи незакінчену середню освіту (через конфлікт із директором гімназії), Іван іде працювати на залізницю дрібним конторником. Через два роки стає касиром, а згодом і помічником начальника станції. Але цю роботу він досить швидко втратив, не порозумівшись із керівництвом. У цей час Мічурін познайомився з О. Петрушиною, яка згодом стала його дружиною. Дівчина була з простої робітничої сім’ї, і родичі Івана, вважаючи цей шлюб мезальянсом, назавжди перервали з ним спілкування, тільки його тітка тайкома листувалася з ним та підтримувала морально.

Матеріальний стан Мічуріних був на той час дуже скрутним: залишившись без роботи та маючи на утриманні не тільки дружину, а також її сестру, племінницю та власну доньку, йому довелося дуже важко, родина майже голодувала. Але саме тоді цей невгамовний ентузіаст вирішив розвивати садівництво та зайнятися виведенням нових видів плодових рослин, а його жінки, на превелику радість, допомагали йому в усьому, терпляче зносячи негаразди.

Для дослідів Мічурін орендував невелику земельну ділянку, а щоб заробити гроші на проведення експериментів, відкрив майстерню з ремонту годинників. Основним місцем роботи Івана була на той час залізниця, де він працював монтером. Дозвілля проводив у садочку, читав багато книжок із садівництва, спостерігав за життям рослин. У результаті невпинної праці та експериментів Мічурін зібрав колекцію плодово-ягідних культур, що налічувала понад 600 видів. Ділянка, яку він орендував була настільки щільно засаджена, що вести подальшу роботу було неможливо.

Восени 1887 р. Іван Володимирович придбав велику ділянку землі для проведення садово-дослідних робіт. Довелося дуже тяжко працювати, залізти у борги, віддати під заставу половину придбаної землі, але він був щасливий, адже міг займатися улюбленою справою. Родині довелося переносити на собі саджанці, долаючи щоденно по 14 км пішки.

За 5 років на ділянці, яка дісталася важкою працею і колись була пустирем, зеленіли стрункі ряди гібридних саджанців яблунь, слив, груш, черешень та ягідних кущів. Були й рослини, до того не бачені в тих краях – абрикоси, персики, виноград, тутове дерево, маслина, жовтий папіросний тютюн. Серед буйства зелені примостився й маленький будиночок родини талановитого селекціонера, а він сам, змінивши кашкет залізничника на крислатий капелюх, жив у розпліднику, де невпинно працював.

На дванадцятому році селекційної роботи Мічурін випустив у світ та розіслав по країні «Полный иллюстрированный прейскурант фруктовым, декоративным деревьям и кустарникам, а также свежего сбора семенам плодовых деревьев, имеющимся в садовом заведении Ивана Владимировича Мичурина» (з власними малюнками). Це популярне видання знайомило зацікавлених осіб із асортиментом, новими рослинами, революційними ідеями та досягненнями науковця, пояснювало переваги нових сортів.

У 1905 р. Мічуріну виповнилося 50 років. На той час ним уже було виведено багато чудових сортів яблунь, груш, слив та винограду, які хоча і в невеликій кількості, та все ж розійшлися країною, однак офіційна наука вперто не бажала визнавати його досягнень. За порадою друзів Іван Володимирович, щоб виправити становище, звернувся до влади, написавши листа-доповідь до Департаменту землеробства. Відповідь прийшла за 2 роки:

селекціонеру-любителю запропонували стати пересічним чиновником.

Між тим, за кордоном популярність І.В. Мічуріна росла, учені багатьох країн зацікавилися його експериментами, тому можновладці не могли й надалі нехтувати ученим. Але їхня увага виявилася дивною: Мічуріна нагородили хрестом святої Анни, ані слова не сказавши про матеріальну допомогу. Натомість наговорили образливих і різких слів щодо відсутності відповідної освіти та диплому, який би давав право не тільки займатися селекцією, а й просити допомоги.

1911–1913 рр. влада без відома Мічуріна дала дозвіл деяким іноземним ученим на вивіз саджанців багатьох нових сортів, які за кордоном успішно культивувалися, виходячи під іншими назвами. Обуренню дослідника не було меж.

Розпочалася Перша світова війна. Комерційний розплідник Мічуріна, і за мирних часів не дуже популярний, майже перестав приносити прибуток. А у 1915 р. сталася катастрофа: ранньою весною річка, яка протікала поряд, вийшла з берегів і затопила садінню, а сильні морози слідом за паводком знищили майже всі дворічні рослини та нові види. За першим ударом прийшов і другий – дружина науковця захворіла холерою та померла. Мічурін стійко переніс страшні нещастя та вирішив боротися далі, шукаючи шляхів популяризації праці всього життя.

Після революції 1917 р. нова влада, не зважаючи на голод, війну та розруху, звернула увагу на досягнення Івана Володимировича, який був готовий працювати задля країни. На відновлення садової школи та проведення подальших робіт ученому виділили кошти, розплідник у 1918 р. отримав статус недоторканого об’єкта, що охороняється державою.

За кілька років плідної та натхненної праці було виведено та вдосконалено безліч нових сортів, дітище І. Мічуріна стало гордістю не тільки його творця, а й усієї держави. Результати багаторічної праці науковець представив на сільськогосподарській виставці 1923 р. Чудові рослини, прекрасні плоди та ягоди, багатющий сортимент, створений Мічуріним – усе це справило

величезне враження на відвідувачів і учасників виставки, а експертна комісія присудила талановитому селекціонеру найвищу нагороду.

У середині 1920-х рр. садібня Мічуріна стала одним із найбільших науково-дослідних центрів, а ім'я науковця нарешті отримало заслужену популярність та повагу серед професійних садоводів і аматорів. У 1928 р. на базі розплідника організували селекційно-генетичну станцію плодово-ягідних культур, а в 1934 – реорганізували в Центральну генетичну лабораторію імені І. Мічуріна, яка на той час була найбільшим підрозділом наукового плодівництва. Відтоді мічурінські сорти розійшлися країною та почали вирощуватися у найвіддаленіших її куточках.

Майже до останнього дня життя І.В. Мічурін – видатний науковець, талановитий садівник, селекціонер, новатор, винахідник – працював, не покладаючи рук, не знаючи втоми, не зважаючи на хвороби. Учений зробив величезний внесок у розвиток генетики, особливо плодових і ягідних культур. Талановитий експериментатор, почесний член АН СРСР, дійсний член ВАСГНІЛ Мічурін увійшов у науку як творець більше ніж 300 видів рослин.

Вислови І.В. Мічуріна:

- *«І в теперішніх садівників з'явиться можливість продовжувати свою діяльність за нового ладу, можливо, ще в ширшому масштабі; лише було б щире бажання працювати заради спільної користі, вести справу шляхом прогресу, а не чіплятися за попередні форми життя і не товктися на одному місці, не пускати нюні про вчорашній день. Не можна чіплятися за частину, коли ціле прагне вперед»*;
- *«Плодівники будуть правильно діяти в тих випадках, коли вони будуть вірні моєму постійному правилу: ми не можемо чекати на милість від природи; взяти її у неї – наша задача»*.

Видання І.В. Мічуріна з книжкового фонду ФБ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва

1. Мичурин И.В. Сочинения : в 4 т. / И.В. Мичурин ; [под общ. ред. Б.А. Келлера, Т.Д. Лысенко]. – М. ; Л. : ОГИЗ–Сельхозгиз, 1939–1941. – 4 т.

Т. 1 : Принципы и методы работы / [предисл. Т.Д. Лысенко; биогр. очерк А.Н. Бахарева]. – 1939. – XLVIII, 655 с. : ил., цв. ил., портр., фото, факс., прил. – Печать Б-ки К.С.Г.У. ім. Артема.

Т. 2 : Помологические описания. – 1940. – XXXI, 559 с. : ил., LII л. цв. ил, портр., прил.

Т. 3 : Записные книжки и дневники / [введ. Б.А. Келлера ; предисл. А.Н. Бахарева]. – 1940. – XXXII, 407, [1] с. : ил., VIII л. цв. ил., факс., портр. – Печать Облкнигокультторга, маг. № 3 от 12/XI–., цена 75 руб.

Т. 4 : Сборный. – 1941. – [8], 495 с. : ил., X л. цв. ил., фото, портр., факс. – Печать Облкнигокультторга, маг. № 4 от 15/III–45, цена 50 руб.

Від редакції: «Издаваемое Сельхозгизом… Собрание сочинений великого преобразователя природы, выдающегося советского ученого Ивана Владимировича Мичурина, объединяет все его многочисленные труды, осуществляется впервые».

Із передмови: «В истории селекционно-генетической науки не было других примеров такого глубокого понимания жизни и развития растений, какого достиг И.В. Мичурин… Его научные положения не надуманы, а взяты из жизни. Они родились в результате длительной, неустанной борьбы за овладение закономерностями природы растительных организмов».

2. Мичурин И.В. Сочинения : в 4 т. / И.В. Мичурин ; гл. ред. Т.Д. Лысенко. – 2-е изд., доп. – М. : ОГИЗ–Сельхозгиз, 1948. – 4 т.

Т. 1 : Принципы и методы работы / [предисл. Т.Д. Лысенко; биогр. очерк А.Н. Бахарева]. – LXIV, 715 с. : ил., цв. ил., фото, факс., портр., прил.

Т. 2 : Помологические описания. – VI, 619 с. : ил., LII л. цв. ил., портр.

Т. 3 : Записные книжки и дневники / [введ. Б.А. Келлера ; предисл. А.Н. Бахарева]. – XLIV, 670, [2] с. : ил., X л. цв. ил., факс., портр.

Т. 4 : Сборный. – [6], 804 с. : ил., V л. цв. ил., фото, портр., факс.

Від редакції: «Первое издание собрания сочинений великого преобразователя природы, основоположника творческого дарвинизма И.В. Мичурина, выпущенное Государственным издательством сельскохозяйственной литературы в 1939–1941 гг., в настоящее время стало библиографической редкостью. В связи с этим Сельхозгиз выпускает «Сочинения» И.В. Мичурина вторым изданием. Так же как и первое, это издание объединяет все труды Ивана Владимировича, им самим опубликованные, а также архивные материалы, которые при его жизни не публиковались».

3. Мичурин И.В. Избранные сочинения / И.В. Мичурин ; под общ. ред. П.Н. Яковлева. – М. : ОГИЗ–Сельхозгиз, 1948. – 791 с. : ил., VI л. цв. ил., портр., факс. – Автогр. проф. А.А. Ильинского. – Многочисл. пометы.

Із передмови: «И.В. Мичурин стал для передовых людей науки, для многих и многих его последователей учителем, а его учение – драгоценным источником, откуда черпаются неиссякаемые творческие силы для дальнейшего роста человеческого знания и развития производительных сил нашего сельского хозяйства».

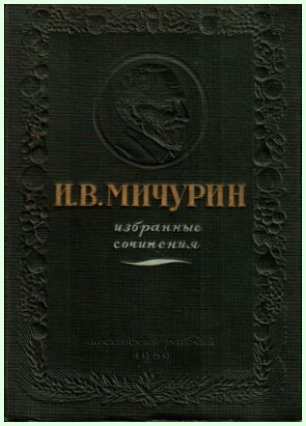

4. Мичурин И.В. Избранные сочинения / И.В. Мичурин ; [сост. И.В. Белохоновым]. – [М]. : Моск. рабочий, 1950. – 113, [3] с. : ил., цв. ил., фото, факс.

***Із передмови*:** «И.В. Мичурин положил, таким образом, основание новой науке – науке об управлении развитием растений путем воспитания. В своей научной деятельности Мичурин пошел совершенно новыми путями, каких не знала наука до него. Он лепил новые формы плодовых растений, использовав для этого методы воспитания».

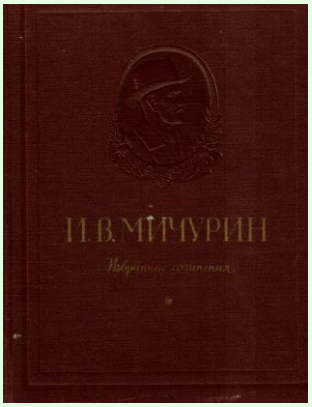

5. Мичурин И.В. Избранные сочинения / И.В. Мичурин. – М. : Сельхозгиз, 1955. – 606, [2] с. : ил., XXVII л. цв. ил. – (К 100-летию со дня рождения).

Із передмови: «И.В. Мичурин на основании своих многочисленных опытов проник в жизнь и развитие живой природы так глубоко, охватив ее взаимосвязи, что это позволило ему сделать открытия, которые после Дарвина были самыми выдающимися в истории биологической науки».

6. Мичурин И.В. Избранные произведения / И.В. Мичурин ; сост. : А.Н. Бахарев, И.С. Горшков. – М. : Учпедгиз, 1949. – 267, [1] с. : ил, цв. ил, факс., фото, портр. – (Библиотека учителя).

Із передмови: «Мичурин принадлежал к той блестящей плеяде великих ученых, именами которых история отмечает новые эпохи в развитии науки, «…той науки, люди которой, понимая силу и значение установившихся в науке традиций и умело используя их в интересах науки, все же не хотят быть рабами этих традиций, которая имеет смелость, решимость ломать старые традиции, нормы, установки… История ждала нового Дарвина, умеющего не только объяснять, но и творить, создавать новые органические формы. И вот пришел этот новый Дарвин, с именем Мичурин и девизом: "Мы не можем ждать милостей от природы; взять их у нее – наша задача"».

7. Мичурин И.В. Избранные произведения / И.В. Мичурин ; сост. : А.Н. Бахарев, И.С. Горшков. – 2-е узд. – М. : Учпедгиз, 1955. – 320 с. : ил, цв. ил., фото, портр. – (Библиотека учителя).

Із передмови: «Мичуринское учение плодотворно служит нашей сельскохозяйственной практике как в области повышения продуктивности существующих сортов сельскохозяйственных растений и пород животных, так и в области создания новых высокоурожайных сортов зерновых, технических,

плодовых, овощных и кормовых культур и новых высокопродуктивных пород животных».

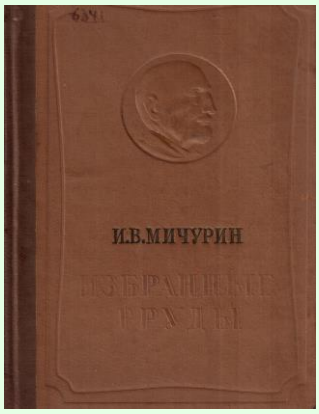

8. Мичурин И.В. Избранные труды / И.В. Мичурин ; вступ. ст. Т.Д. Лысенко ; [биогр. очерк А.Н. Бахарева]. – Воронеж: Обл. книгоизд-во, 1939. – 370, [6] с. : ил., 4 л. цв. ил., портр., фото, факс. – Печать Б-ки К.С.Г.У. ім. Артема.

Із передмови: «Труды И.В. Мичурина должны стать настольной книгой и для советских специалистов-генетиков, селекционеров, семеноводов и для нашей учащейся молодежи. Пора, давно пора, не на словах (хотя бы и хвалебных), а на деле, всерьез, поставить обучение нашего студенчества и аспирантуры вопросам генетики, селекции и семеноводства на основе передового учения в агробиологии – на основе мичуринского учения, решительно выкорчевывая все лженаучные "теории"».

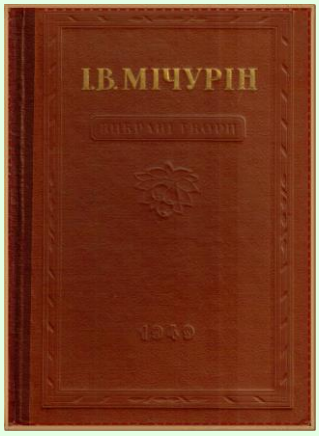

9. Мічурін І.В. Вибрані твори : пер. з рос. / І.В. Мічурін ; [передм. Т.Д. Лисенко]. – К. ; Х. : Сільгоспвидав, 1949. – 480 с. : іл., XIV табл. іл., портр.

***Із передмови*:** «Численні досліди І.В. Мічурін провадив не просто для задоволення цікавості, тобто не заради самого досвіду, а завжди для подолання перешкод, які стоять на шляху до створення нових сортів і форм рослин. Його наукові положення не надумані, а взяті з життя. Вони народилися в результаті тривалої, безустанної боротьби за оволодіння закономірностями природи рослинних організмів».

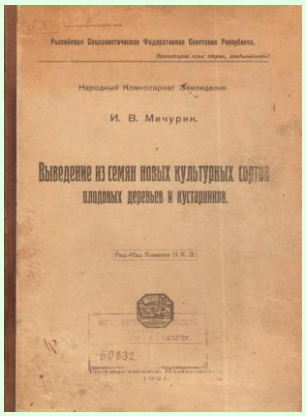

10. Мичурин И.В. Выведение из семян новых культурных сортов плодовых деревьев и кустарников / И.В. Мичурин ; Нарком Земледелия. – М. : Гос. изд-во, 1921. – 46 с. – Многочисл. пометы. – На форзаце ярлык «Подарок Еврейско-Американского Комитета «Джойнт».

11. Мичурин И.В. Выведение из семян новых улучшенных сортов плодовых и ягодных растений / И.В. Мичурин. – 2-е изд., перераб., удешев. и объед. 2 т. тр. «Итоги полувековых работ». – [М]. : Сельхозгиз, 1933. – 382, [2] с. : ил.

Цитата з тексту: «Перед нами стоит довольно трудная, но почетная, имеющая общегосударственное значение задача: мы обязаны при проведении социалистической реконструкции плодово-ягодного хозяйства в ближайшее время восстановить и поднять урожайность, а следовательно и товарность существующих садов, а также создать новое социалистическое садоводство на основе передовой техники, возможной машинизации и строгой плановости… Такое хозяйство ставит себе целью дать достаточное количество дешевых и хороших плодов для питания трудящихся масс, дать сырье для перерабатывающих предприятий и дать плоды для экспорта».

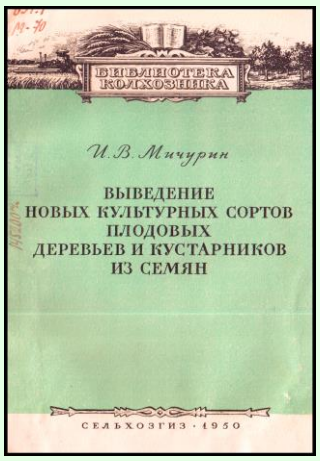

12. Мичурин И.В. Выведение новых культурных сортов плодовых деревьев и кустарников из семян / И.В. Мичурин. – М. : Сельхозгиз, 1950. – 88 с. – (Библиотека колхозника).

Цитата з тексту: «…годны для нашей местности будут лишь те сорта, которые уже на родине обладали способностью преодолевать низкие падения температуры, равные таковыми же в нашей местности, довольствоваться меньшей суммой тепла для вызревания плодов, без ущерба здоровому развитию, сносить гораздо большую сухость воздуха, свойственную всем континентальным местностям, и удовлетворяться менее продолжительным вегетационным сроком для окончания всех функций прироста».

13. Мічурін І.В. Виведення нових культурних сортів плодових дерев і кущів : пер. з рос. / І.В. Мічурін. – К. : Держсільгоспвидав УРСР, 1953. – 84 с.

Цитата з тексту: «Ми сміливо можемо розраховувати мати в своїх садах черешні, виноград, абрикоси і, нарешті, можливо, навіть і персики. Але всього цього, повторюю, ми можемо досягти тільки шляхом виведення з насіння нових сортів рослин, а не акліматизацією готових рослин іноземних сортів…».

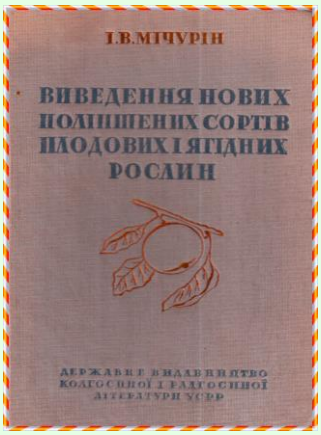

14. Мічурін І.В. Виведення нових поліпшених сортів плодових і ягідних рослин : пер. з 2-го рос., перероб., здешев. вид. / І.В. Мічурін. – К. : Держвидав колгосп. і радгосп. л-ри, 1936. – 336, [4] с. : іл., XXVII табл. кольор. іл., портр., фото.

Із передмови: «Іван Володимирович віддавав одній великій справі цілком усе своє життя, повне енергії; понад 50 років провів він у тісному єднанні з природою, досліджуючи її з рідким талантом експериментатора і спостерігаючи її пильним оком природженого натураліста. Природно, що Іван Володимирович бачив у природі багато такого, що лишається скритим від звичайного спостерігача».

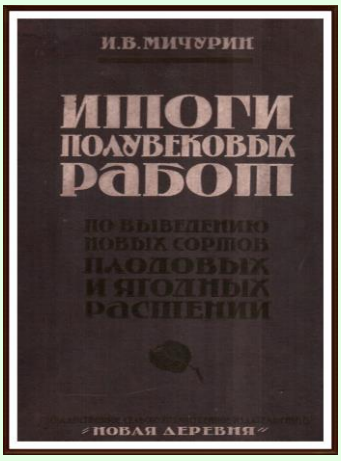

15. Мичурин И.В. Итоги полувековых работ по выведению новых сортов плодовых растений / И.В. Мичурин; [ил. И. Пищалкина]. – М. : Новая деревня, 1929. – [Т. 1.] – 158, [2] с. : ил., цв. ил. – Владел. автогр. – Печать Харьк. книготорга, маг. № 4 от 14/IV–45, цена 100 руб.

***Від видавця*:** «Имя Ивана Владимировича Мичурина знакомо всякому грамотному садоводу. Не говоря уже о практических достижениях И.В., выражающихся целым рядом ценных новых сортов плодовых деревьев, огромную ценность должны представлять те многочисленные наблюдения, выводы и обобщения, которые накопились у И.В. за пятьдесят лет

непрерывной работы в области садоводства в одном районе…Предлагая первый том вниманию читателей, Издательство считает необходимым отметить следующее. Взгляды И.В. Мичурина, сложившееся в результате пятидесятилетней работы, работы при тяжелых материальных условиях, без материальной и моральной поддержки извне, без постоянной связи с широким кругом работников данной и родственных областей, являются, естественно, весьма оригинальными и зачастую расходящимися с господствующими взглядами».

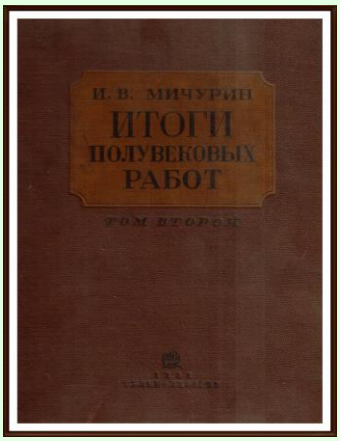

15. Мичурин И.В. Итоги полувековых работ по выведению новых сортов плодовых растений / И.В. Мичурин. – М. ; Л. : Сельколхозгиз, 1932. – Т. 2. – 165, [3] с., 112 цв. и ч.-б. ил. – Владел. автогр. 1932 г. – Печать Облкнигокультторга, маг. № 3 от 12/XI–…, цена 75 руб.

Із передмови автора: «Выпуская в свет второй том своих трудов, я обращаю внимание плодоводов на необходимость и здесь, среди группы описываемых новых выведенных мною сортов плодовых растений, со всей возможной полнотой использовать мой опыт, направив его в широкое русло современных требований… Правда, на этих путях молодых советских плодоводов ждут многие тернии, разочарования, зато всякое новое открытие будет служить величайшей наградой и величайшим почетом в стране трудящихся. Плодоводы будут правильно действовать в тех случаях, если они будут следовать моему постоянному правилу: "Мы не можем ждать милостей от природы; взять их у нее – наша задача"».

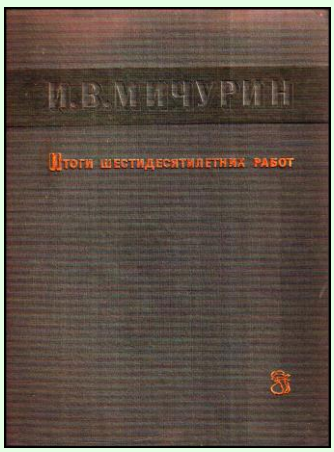

16. Мичурин И.В. Итоги шестидесятилетних работ по выведению новых сортов плодовых деревьев (1874–1934) / И.В. Мичурин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. ; Л. : ОГИЗ–Сельхозгиз, 1934. – 366, [2] с. : ил., цв. ил., портр., фото. – Пометы. – Печать Б-ки К.С.Г.У. ім. Артема.

Із передмови: «Имя Ивана Владимировича Мичурина хорошо известно в нашем Союзе не

только среди специалистов и любителей плодоводства, но и среди гораздо более широких кругов населения. При этом Ивана Владимировича представляют себе обыкновенно как своего рода кудесника, который какими-то особенными, им самим выработанными способами выводит новые сорта плодовых деревьев, винограда, ягодных кустарников и т.д. с удивительными свойствами… И когда Ивана Владимировича критикуют представители науки, нередко больше имевшие дело с книгой, чем с самой природой, то он вполне резонно им отвечает: "Беритесь за работу, ставьте опыты, наблюдайте сами и проверяйте"».

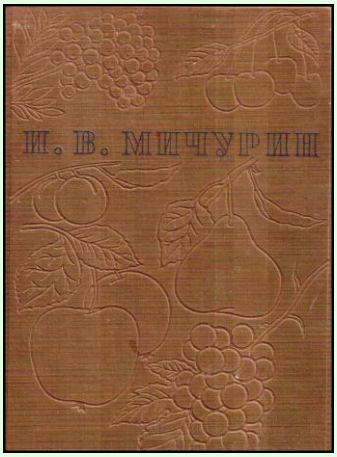

17. Мичурин И.В. Итоги шестидесятилетних работ по выведению новых сортов плодовых деревьев / И.В. Мичурин ; [предисл. Т.Д. Лысенко ; биогр. очерк А.Н. Бахарева]. – 4-е изд., пересм. и доп. – М. ; Л. : ОГИЗ–Сельхозгиз, 1936. – 490, [2] с. : ил., XXXII табл. цв. ил., портр., фото.

Цитата зі статті акад. Т.Д. Лисенка: «Книга Мичурина является незаменимым, не имеющим пока себе равного, руководством не только по селекции и генетике плодово-ягодных растений, но и по селекции и генетике всех других сельскохозяйственных культур… Читать и вычитывать из работ Мичурина ценнейшие, необходимейшие руководства к действию, для быстрейшего и планового создания сортов различных сельскохозяйственных культур, – необходимо всем работникам нашего сельскохозяйственного производства и, особенно, работникам селекционно-генетической науки».

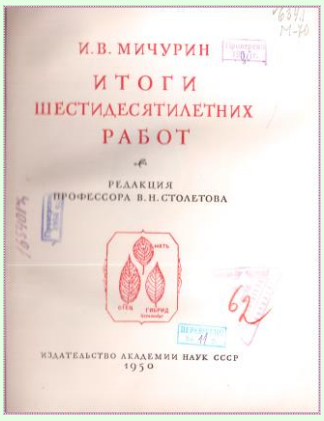

18. Мичурин И.В. Итоги шестидесятилетних работ / И.В. Мичурин ; ред. В.Н. Столетова. – [М.] : Изд-во АН СССР, 1950. – 550, [2] с. : ил., цв. ил., портр., фото. – (Классики науки).

Від автора: «Здесь я излагаю принципы и методы моих работ, а также даю описание наиболее ценных выведенных мною новых сортов плодовых растений: яблонь, груш, айвы, рябины, вишни, черешни, слив, абрикосов, миндаля, малины и актинидии. Остальные новые сорта яблонь, груш, слив, вишен,

абрикосов, айвы, винограда, грецких орехов, роз, разных видов ягодных кустарников и описание многих опытов и способов ведения дела пришлось отложить до будущего издания в последующих томах».

19. Мичурин И.В. Научные основы преобразования природы растений : избр. произв. для молодежи / И.В. Мичурин ; сост. и науч. ред. Н.В. Турбина ; портр.-автолитогр. Н. Павлова. – [М]. : Мол. гвардия, 1950. – 316, [4] с., факс. – (Избранное).

Із передмови: «Все силы, могучий талант, всю свою долгую и плодотворную жизнь И.В. Мичурин целиком отдал делу преобразования природы сельскохозяйственных растений в интересах своего народа».

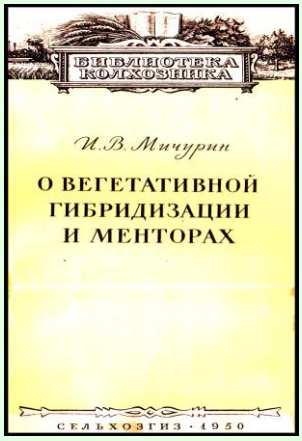

20. Мичурин И.В. О вегетативной гибридизации и менторах / И.В. Мичурин. – М. : Сельхозгиз, 1950. – 86, [2] с. – (Библиотека колхозника).

21. Мичурин И.В. О вегетативной гибридизации и менторах / И.В. Мичурин. – М. : Сельхозгиз, 1955. – 86, [2] с.

К читателям: «В брошюре опубликованы важнейшие работы И.В. Мичурина по вопросам вегетативной гибридизации и менторах. Среди них: «Метод ментора и значение стимуляторов», «Подставка менторов», «Пример влияния подвою на привой», «Деревья-воспитатели. К выводке новых семенных сортов»», «О попутках ускорения начала плодоношения гибридных сеянцев плодовых деревьев» и ряд других…».

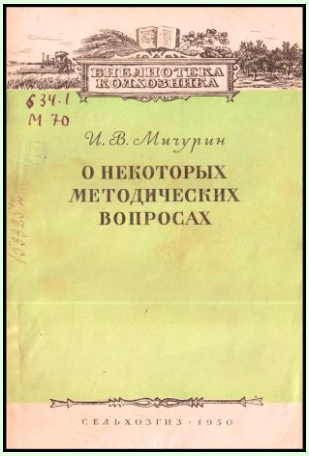

22. Мичурин И.В. О некоторых методических вопросах / И.В. Мичурин. – М. : Сельхозгиз, 1950. –36, [2] с. – (Библиотека колхозника).

Цитата з тексту: «…дело качественного улучшения сортов плодовых растений имеет громадное значение в будущем для жизни всего человечества. Поэтому следует беспрерывно развивать эту деятельность, внедрять всеми способами в сознание всего населения необходимость труда на этом поприще».

23. Мичурин И.В. О плодоводстве : сб. ст. о развитии плодоводства в сев. и центр. р-нах СССР / И.В. Мичурин ; под ред. В.А. Одинцова ; НИИ плодоводства им. Мичурина. – [М]. : Сельхозгиз, 1934. – 110, [2] с.

Из предисловия: «В сентябре 1934 г. исполняется 60 лет творческой деятельности великого мастера флоры Ивана Владимировича Мичурина. Из 60 лет у Мичурина свыше 40 ушло на тяжелую борьбу за существование в одиночку без какой-либо поддержки… Учение Мичурина, построенное на материалистической основе, глубоко революционно и совершенно оригинально. Он не просто практик, выведший свыше 300 сортов плодово-ягодных растений, но и большой мыслитель, работавший и применивший на практике многие такие свои положения, которые долго еще будут разрабатываться наукой».

24. Мичурин И.В. Принципы и методы работы / И.В. Мичурин. – М. : Сельхозгиз, 1950. – 93, [3] с. – (Библиотека колхозника).

Від автора: «Для диалектики "…нет ничего раз навсегда окончательного, абсолютного, святого. На все и во всем обнаруживает она печать неизбежного исчезновения, и ничто не может устоять перед ней, кроме непрерывного процесса становления и уничтожения, бесконечного восхождения от низшего у высшему" (Ф. Энгельс). Этот принцип является всегда основным принципом в моих

работах, проходя красной нитью через все мои многочисленные опыты, которые я ставил в деле улучшения существующих и в деле выведения новых сортов плодово-ягодных растений».

25. Мичурин И.В. Принципы и методы работы / И.В. Мичурин. – М. : Сельхозгиз, 1955. – 93, [3] с.

Від автора: «…каждая область должна завести у себя свою сельскохозяйственную базу, чтобы иметь овощи, свою картошку, свое масло, свое молоко… А это значит, что перед плодоводами поставлена актуальная задача продвижения плодоводства на север и восток».

26. Мичурин И.В. Принципы и методы работы / И.В. Мичурин. – М. : Сельхозгиз, 1957. – 93, [3] с. – (Библиотечка по садоводству ; вып. 3).

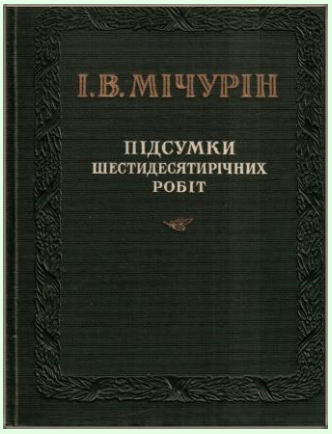

27. Мічурін І.В. Підсумки шестидесятирічних робіт : пер. з рос. / І.В. Мічурін ; вид. підгот. коміс. : А.Н. Бахарев, Й.С. Горшков, Г.Г. Фетісов, П.Н. Яковлев. – 638 с. : іл., XXXIII табл. кольор. іл., портр., фото.

Від редакції: «Текст І.В. Мічуріна перевірений за найбільш вірогідними джерелами і ніяким редакційним змінам не піддавався».

Із передмови акад. Т.Д. Лисенка: «Книга Мічуріна є незамінним, що не має поки що собі рівного, посібником не тільки по селекції і генетиці плодоягідних рослин, але й по селекції і генетиці всіх інших сільськогосподарських культур… І.В. Мічурін говорив: "…плодовод повинен виходити в своїх роботах цілком і повністю з інтересів, що становлять суть нашого ладу; плодовод зобов'язаний працювати, ясно усвідомлюючи собі справу в тому, як і для чого він працює"».

28. Мичурин И.В. Помологические описания / И.В. Мичурин ; [под общ. ред. Б.А. Келлера, Т.Д. Лысенко] . – М. ; Л. : ОГИЗ–Сельхозгиз, 1940. – XXXI, 559 с. : ил., LII л. цв. ил, портр., прил.

Із статті проф. С.Ф. Черненка: «И.В. Мичурин так много сделал не только потому, что в понимании природы растений был исключительно богато одарен, но и потому, что он был последователен и диалектичен. После путей искания и первых заблуждений он самостоятельно пробился на путь Дарвина–Тимирязева. Более того, он стал подлинным их последователем и продолжателем, в гораздо большей степени, чем кто-либо другой из современных ученых».

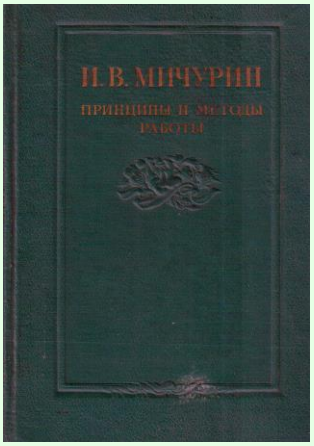

29. Мичурин И.В. Принципы и методы работы : [сборник] / И.В. Мичурин ; под общ. ред. Б.А. Келлера, Т.Д. Лысенко ; [предисл. Т.Д. Лысенко ; биогр. очерк А.Н. Бахарева]. – М. ; Л. : ОГИЗ–Сельхозгиз, 1939.– XLVIII, 655 с. : ил., цв. ил., портр., фото, факс., прил.

Із передмови акад. Т.Д. Лисенка: «Сорта у И.В. Мичурина получались не сами по себе, не случайно. Он создавал сорта, неустанно работал над ними, выращивал породу сорта. Из многочисленных возможностей развития, присущих наследственной основе гибридного семечка, он давал развиваться только необходимым для создания нужных сортов и не давал развиваться нежелательным свойствам и признакам».

30. Мичурин И.В. Принципы и методы работы : [сборник] / И.В. Мичурин. – Л. : Лениздат, 1949. – 206 с. – Многочисл. пометы.

Із передмови: «Научный подвиг великого ученого И.В. Мичурина на поприще развития отечественного плодоводства является примером того, с каким упорством, настойчивостью и трудовым энтузиазмом должны мы работать над осуществлением замечательных идей этого

ученого по обновлению советской земли и превращению нашей родины в цветущий сад».

31. Мічурін І.В. Про вегетативну гібридизацію і ментори : пер. з рос. / І.В. Мічурін. – К. : Держсільгоспвидав УРСР, 1954. – 76 с.

Цитата з тексту: «Коли ми при розмноженні старих сортів плодових рослин тепер все-таки змушені визнати незаперечний вплив підщепи на структуру прищепленого до неї сорту, що тепер доведено тисячами прикладів, то вже за здоровою логікою розуму, навіть без будь-якого перевірного досліду, такий вплив у подесятиренній силі треба визнати на молоді організми сіянця гібрида, які тільки ще утворюють будову своєї форми».

Видання про І.В. Мічуріна

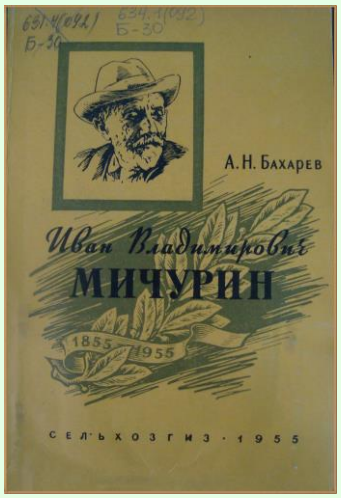

1. Бахарев А.Н. Иван Владимирович Мичурин : к 100-летию со дня рождения (1855–1955) / А.Н. Бахарев. – М. : Сельхозгиз, 1955. – 104 с. : фото.

Із передмови: «Имя Мичурина находится в одном ряду с бессмертными именами великих ученых и изобретателей, как имя новатора, давшего миру материалистическую теорию революционного преобразования живой природы. Тяжек, тернист был путь Мичурина в науку. Жизнь и научная деятельность Мичурина представляет собой изумительный образец неустанного труда, борьбы и великой страсти человека-созидателя, смело преодолевшего все препятствия и преграды на пути к осуществлению своей заветной цели – созданию новых высокоурожайных и высококачественных форм различных сельскохозяйственных растений».

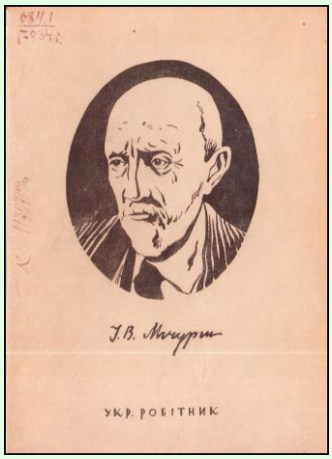

2. Григор'єв Ю.В. Іван Володимирович Мічурін – заслужений діяч науки і техніки : життя і діяльність / Ю.В. Григор'єв. – [Х.] : Укр. робітник, [1935]. – 149, [3] с. – Печать Б-ки Всеукраїнської Вищої Комуністичної Сільсько-Господарської Школи ім. тов. Артема.

Із передмови: «Ми святкуємо ювілей того, чиє ім'я – Іван Володимирович Мічурін – повинні знати всі колгоспники, всі робітники, всі червоноармійці, всі студенти й школярі, всі трудящі нашої великої країни… Біля Мічуріна ростуть і міцніють молоді сили. Як це чудово: дивовижний дідусь кидає насіння не лише в ґрунт, а й в уми».

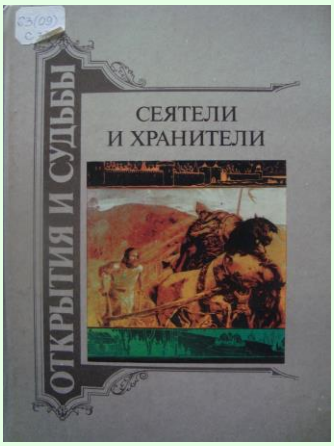

3. Дудолкин Ю. Жизнеописание Мичурина / Ю. Дудолкин // Сеятели и хранители : очерки об известных агрономах, почвоведах, селекционерах, генетиках, экономистах-аграрниках; отрывки из документов, научных статей, воспоминаний : в 2 кн. – М. : Современник, 1992. – Кн. 2. – С. 162–204. – (Открытия и судьбы. Летопись агрономической мысли России в лицах, документах, иллюстрациях).

Цитата І.В. Мічуріна: «…Я, как помню себя, всегда и всецело был поглощен только одним стремлением к занятиям выращивать те или иные растения, и настолько сильно было такое увлечение, что я почти не замечал многих деталей жизни; они как будто все прошли мимо меня и почти не оставили следов в памяти».

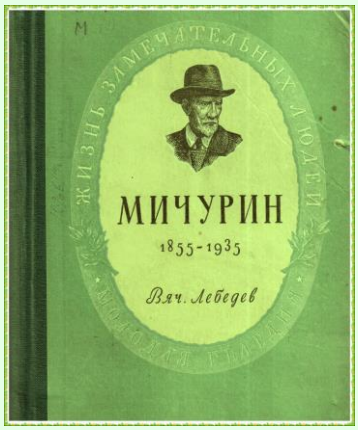

4. Лебедев Вяч. Мичурин (1855–1935) / В. Лебедев. – [М]. : Мол. гвардия, 1950. – 322, [6] с. : ил, фото, портр., факс. – (Жизнь замечательных людей). – Пометы.

Цитата з тексту: «Когда вооруженный навыками, усвоенными смолоду, и кое-какими знаниями, почерпнутыми из книг, Мичурин на правах члена семьи получил доступ в простенький сад Петрушиных, ко всем этим

старым своим знакомым – антоновкам, анисовкам, боровинкам, он думал уже не о том, чтобы выращивать растения вообще, как когда-то в детстве, а о том, чтобы выращивать именно новые растения, невиданные, никогда еще не произраставшие в условиях сурового климата средней России».

5. Левина С.С. Иван Владимирович Мичурин : рек. указ. лит. / С.С. Левина, С.Г. Марченко ; науч. ред. Н.И. Фейгинсона ; БВЛ. – М., 1950. – 94, [2] с. – (Великие русские естествоиспытатели ; вып. 4).

Із передмови: «Основная задача указателя – помочь читателям овладеть теоретическими трудами И.В. Мичурина, в которых великий преобразователь природы выступает как основоположник нового направления в биологической науке, как страстный борец против реакционных течений в биологии, и ознакомиться с литературой, отражающей развитие мичуринского учения в наши дни».

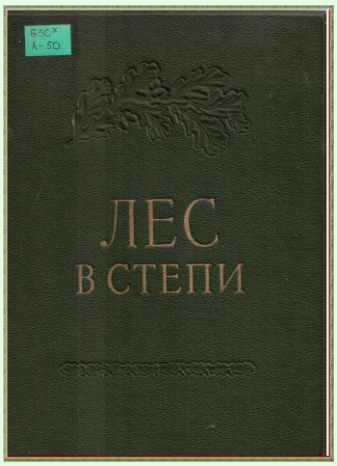

6. Лес в степи / [текст и снимки Г.Р. Эйтингера]. – М. : Сельхозгиз, 1950. – С. 24–25, портр.

Цитата з тексту: «И.В. Мичурин горячо убеждал насаждать полезащитные лесные полосы в степях: "Это, – писал он, –конечно, должно обеспечить большое сбережение влаги в почве в весеннее время и, таким образом, в значительной мере устранит засушливость континентального климата нашей центральной черноземной области и в большей степени повысит урожайность посевов хлебных растений"».

7. Мичурин И.В. Итоги его деятельности в области гибридизации по плодоводству / предисл. Н.И. Вавилова; под общ. ред. В.В. Пашкевича. – М. : Новая деревня, 1924. – 91, [1] с. – Печатки: Вищі С.-Г. Курси Наркома Зем. Справ У.С.Р.Р.; Б-ка Всеукр. Вищої Ком. С.-Г. Шк. ім. тов. Артема.

Із передмови проф. М. Вавілова: «И.В. Мичурин искусный техник, изобретатель многих приборов… Записи наблюдений в книгах И.В. Мичурина снабжены прекрасными собственноручными рисунками».

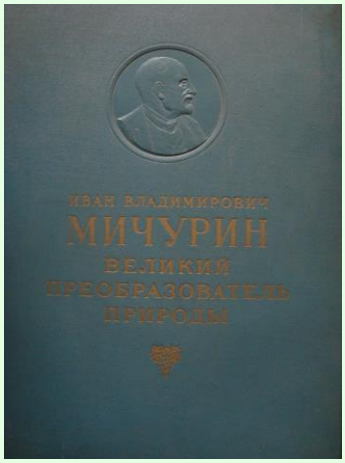

8. Иван Владимирович Мичурин – великий преобразователь природы : альбом нагляд. пособий / сост. Х.К. Еникеев ; науч. ред. П.Н. Яковлев ; ВАСНИЛ. – М. : Госкультпросветиздат, 1956. – 78 л. + прил. (45, [3] с.)

Із пояснювального тексту до альбому: «И.В. Мичурин совершил бессмертный подвиг в науке: он связал процесс биологического исследования с процессом агрономического производства, теорию с практикой. Многочисленные опыты и наблюдения, которые провел Мичурин на протяжении 60-летней творческой деятельности, были положены в основу сделанных им теоретических открытий. Мичурин вывел свыше 300 сортов плодово-ягодных растений… Настоящий альбом является иллюстрированным пособием при проведении лекций и докладов, посвященных жизни и деятельности великого преобразователя природы И.В. Мичурина, а также развитию мичуринского учения в нашей стране».

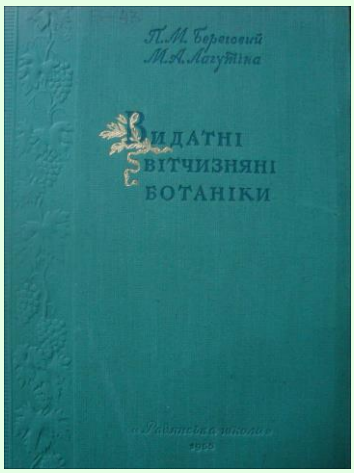

9. Іван Володимирович Мічурін (1855–1935) // Береговий П.М. Видатні вітчизняні ботаніки / П.М. Береговий, М.А. Лагутіна. – К. : Рад. шк., 1955. – С. 95–104.

Цитата з тексту: «І.В. Мічурін дуже любив природу і захоплювався садівництвом. У своїй біографії він писав: "Я, як пам’ятаю себе, завжди і цілком був захоплений тільки одним прагненням – вирощувати рослини". Це прагнення до вирощування, а пізніше і до поліпшення рослин мало виняткове значення у вихованні майбутнього перетворювача природи».

10. Мичурин и Дарвинизм / под ред. Б.А. Келлера ; ВАСХНИЛ. – М. : Изд-во ВАСХНИЛ, 1937. – 108 с. – Многочисл. пометы.

***Цитата з тексту*:** «Мичурин всю свою исключительно богатую творческую жизнь провел в саду в тесном общении с живой природой растений, изучая и испытывая ее как гениальный натуралист и экспериментатор. Но, оставаясь в своем саду, И.В. был все-таки великим кругосветным путешественником. Он путешествовал в своем воображении по суровой Монголии, Дальнему Востоку, Северной Америке и другим странам, видел картины и условия их растительной жизни и уже совершенно конкретно привлекал оттуда многочисленные растения в свой сад для своего творчества».

11. Мичуринское садоводство в Сибири : аннот. указ. лит. / под ред. Г.В. Крылова ; АН СССР, Зап.-Сиб. филиал, Новосиб. обл. б-ка. – Новосибирск, 1948. – 22, [2] с.

Із передмови: «Идея сибирского садоводства стала достоянием масс только после Великой Октябрьской социалистической революции, когда под это благородное начинание была подведена прочная основа мичуринского учения о переделке природы растений… Прозорливость гения И.В. Мичурина на много лет опередила мировую растениеводческую науку и указала новые творческие пути для всей биологии. Гениальное учение И.В. Мичурина в деле переустройства природы открыло новую страницу в истории сибирского садоводства… Настоящий библиографический указатель, составлен на основе книжных фондов Новосибирской областной библиотеки, ставит себе целью помочь читателям и всем занимающимся и интересующимся садоводством познакомиться с историей развития садоводства в Сибири и изучить практические достижения сибиряков-садоводов, ознакомить с новыми методами и приемами, применяемыми ими».

12. Мичуринское учение на службе народу : сб. ст. / ВАСХНИЛ. – М. : Сельхозгиз, 1955. – Вып. 1–3. – (К 100-летию со дня рождения И.В. Мичурина).

Із передмови: «Исполняется 100 лет со дня рождения Ивана Владимировича Мичурина, память о котором дорога всем работникам материалистического естествознания и в особенности работникам мичуринской биологии… Биологическое учение И.В. Мичурина, изложенное в его трудах, верно потому, что оно не надумано. Оно правильно отображает действительность, обогащает практику. Учение Мичурина для творческих работников науки и практики неисчерпаемо. Работы И.В. Мичурина были и остаются для нас примером единства теории и практики, где точка зрения практики является точкою зрения теории».

13. Мічурінські сорти на Україні : альбом / текст О.І. Горського. – [К.], 1936. – XXIV табл. кольор. іл., [64] с.

Із передмови: «Потрібно почати глибоке вивчення спадщини Мічуріна – його творів для того, щоб правильно зрозуміти всю глибину теоретичних основ його вчення і розроблених ним методів гібридизації, розгорнути широко роботу над виведенням нових сортів і рослин плодово-ягідних культур на Україні стосовно до умов і потреб окремих районів, аж до поставлення такого сміливого завдання, як перенесення субтропічних культур в умови УСРР, зокрема в південні райони. Це й буде найкращим невмирущим пам’ятником І.В. Мічуріну».

14. Мичуринцы Севера : (первые опыты насаждения плодово-ягодных садов в Архангельской обл.). – Архангельск, 1951. – 101, [3] с.

Із передмови: «Целью настоящего сборника является показать работу старейших наших мичуринцев и дать колхозам, начинающим заниматься садоводством, некоторые указания по агротехнике выращивания садов, которая на севере имеет свои особенности».

15. Перетворювач природи : до 160-річчя від дня народження І.В. Мічуріна // Календар знаменних і пам’ятних дат. – 2015. – № 4. – С. 49–59.

Цитата М. Вавілова: «В жизни Ивана Владимировича Мичурина исключительно много поучительного: поучителен сам подвиг жизни, воля, упорство, колоссальный труд. И.В. Мичурин является образцом исключительного трудолюбия, подлинным героем труда, своим примером показавший, как надо жить и работать».

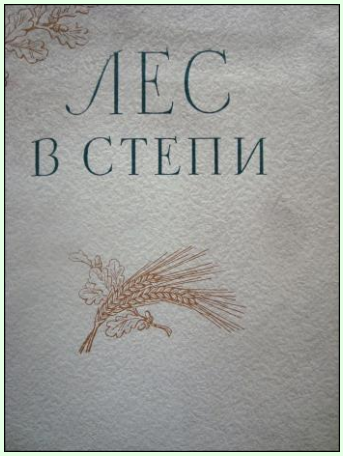

16. Эйтинген Г.Р. Лес в степи / Г.Р. Эйтинген. – М. : Сельхозгиз, 1954. – С. 28–29, портр.

Цитата з тексту: «И.В. Мичурин считал, что изменение наследственности растений, приобретение ими новых свойств всегда определяются условиями их жизни. Он доказал, что в течение всего периода развития сеянцев у них изменяется отношение к условиям внешней среды, которая играет огромную роль в направленном воспитании растений. Молодые растительные организмы очень отзывчивы к условиям окружающей среды. Поэтому соответствующее воспитание растительного организма с ранних стадий его развития было положено И.В. Мичуриным в основу создания новых форм растений».

Найбільш поширені сорти плодових рослин І.В. Мічуріна

Сорти вишень

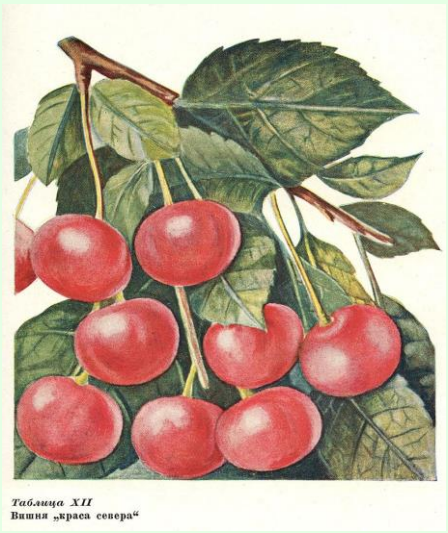

Вишня «Краса півночі»

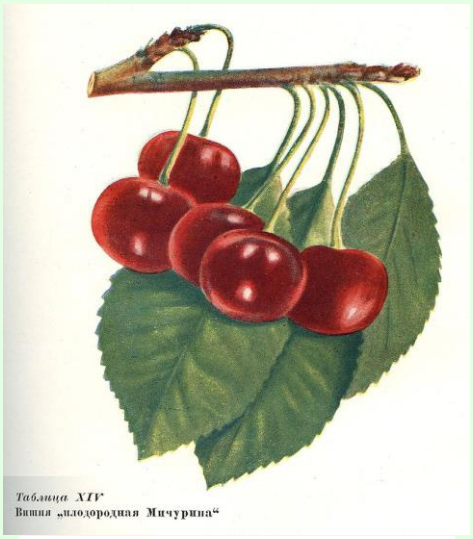

Вишня «Родюча Мічуріна»

Вишня «Надія Крупська»

Вишня «Ширвжиток чорна»

Вишня «Полжір»

Вишня «Ультраплодная»

Сорти яблунь

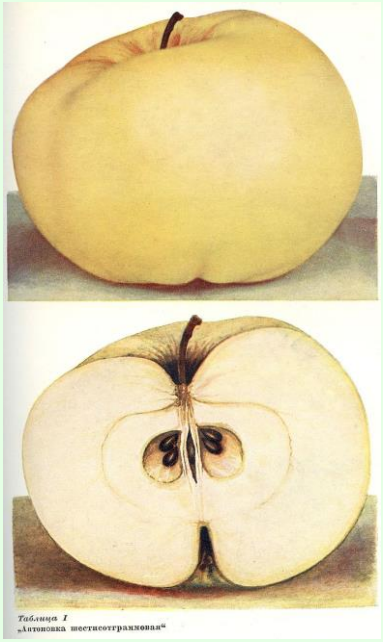

Яблуня «Антонівка шестисотграмова»

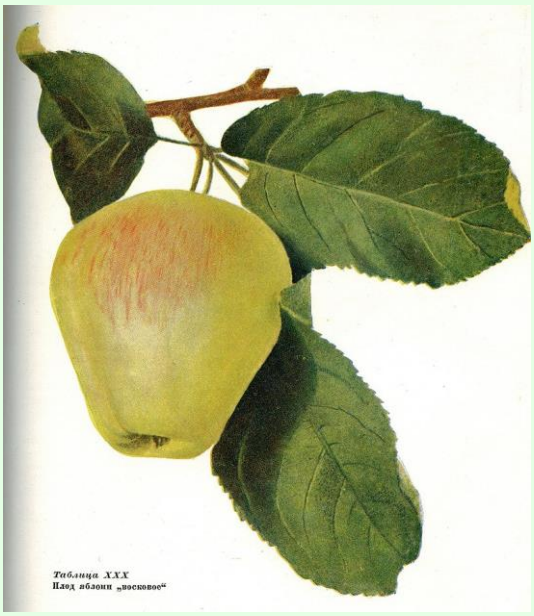

Яблуня «Воскове»

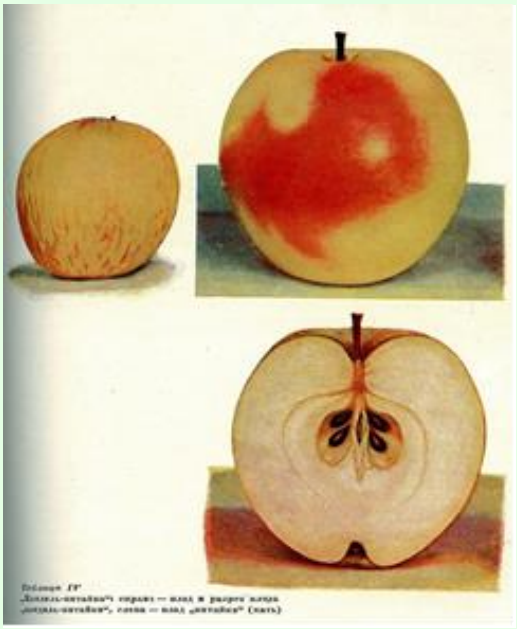

Яблуня «Кандиль-китайка»,
зліва – плід «китайки» (мати)

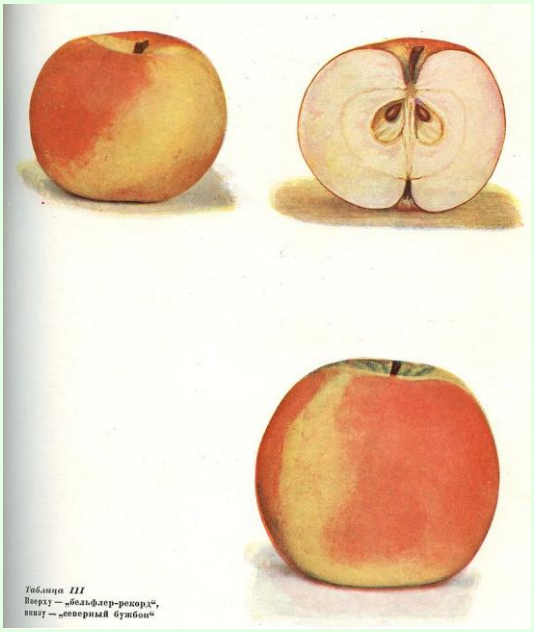

Яблуня «Бельфлер-рекорд»,
внизу – «Північний бужбон»

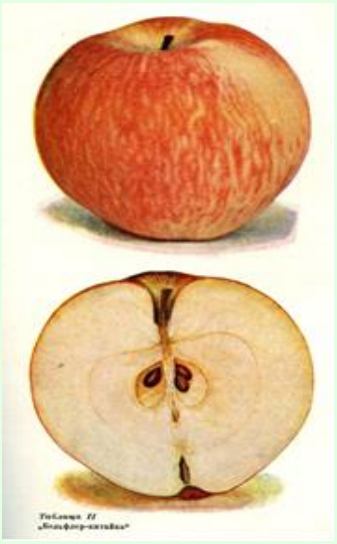

Яблуня «Бельфлер-китайка»

Яблуня «китайка золота рання»

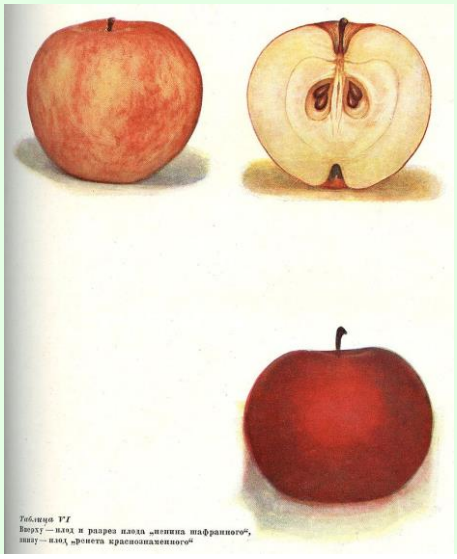

Яблуня «Пепин шафранний»,
внизу – «Ренет червонопрапорний»

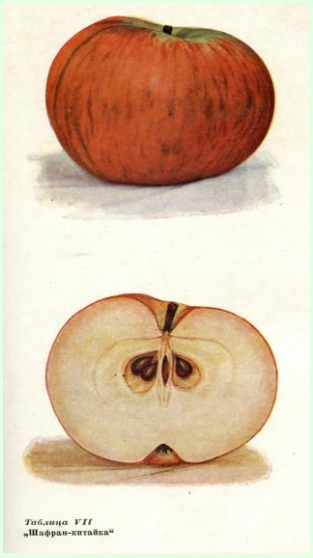

Яблуня «Шафран-китайка»

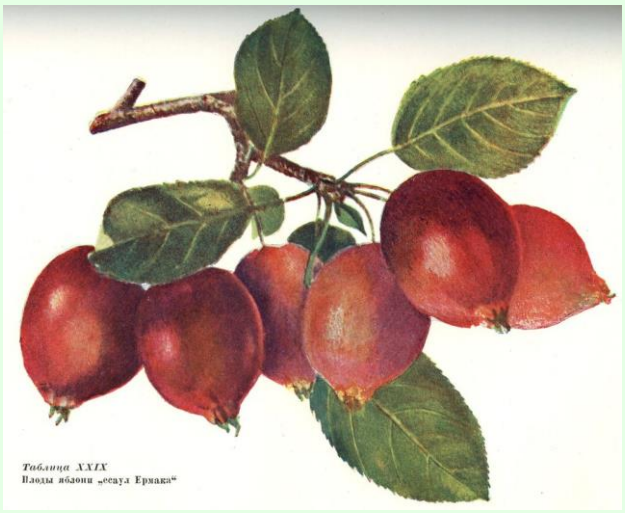

Яблуня «Осавул Єрмака»

Сорти груш

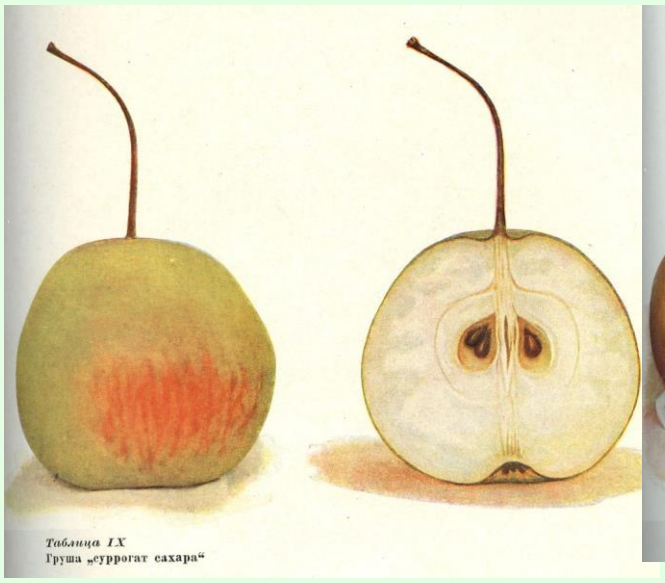

Груша «Сурогат цукру»

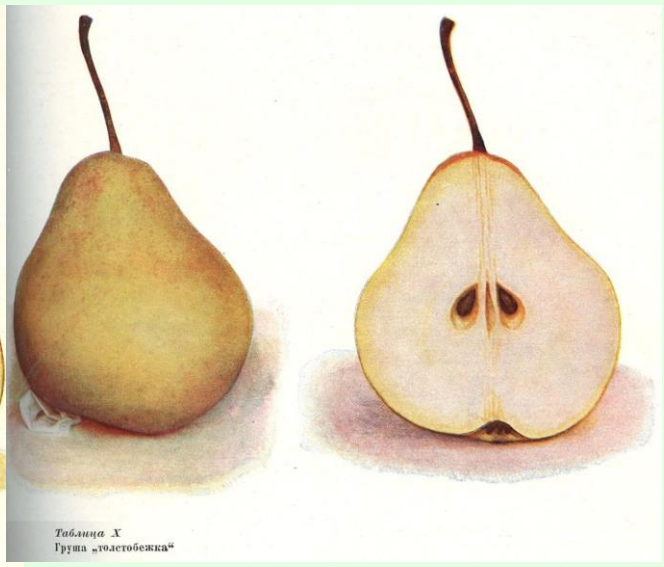

Груша «Толстобежка»

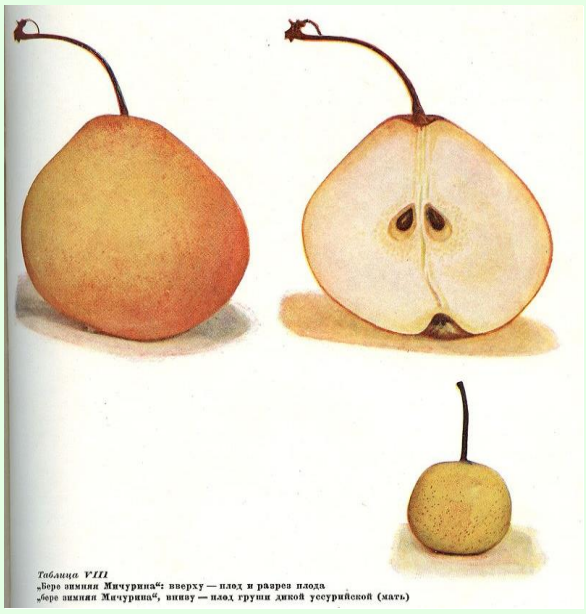

Груша «Бере зимова Мічуріна»,
знизу – плід груші дикої уссурійської (мати)

Сорти слив

Слива «Консервна»

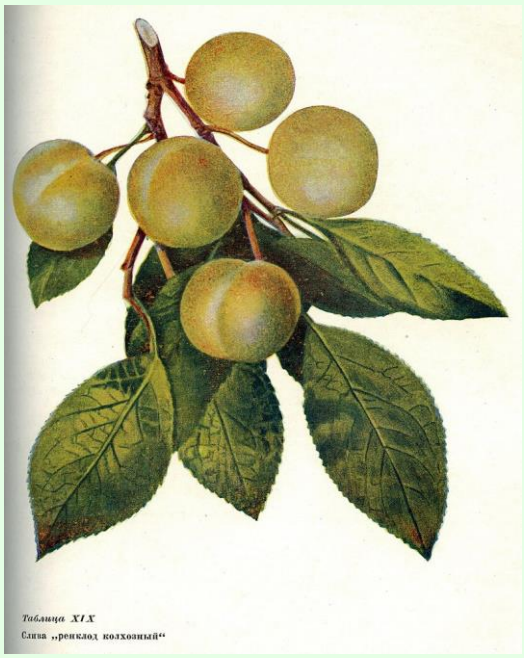

Слива «Ренклод колгоспний»

Слива «Ренклод реформа»

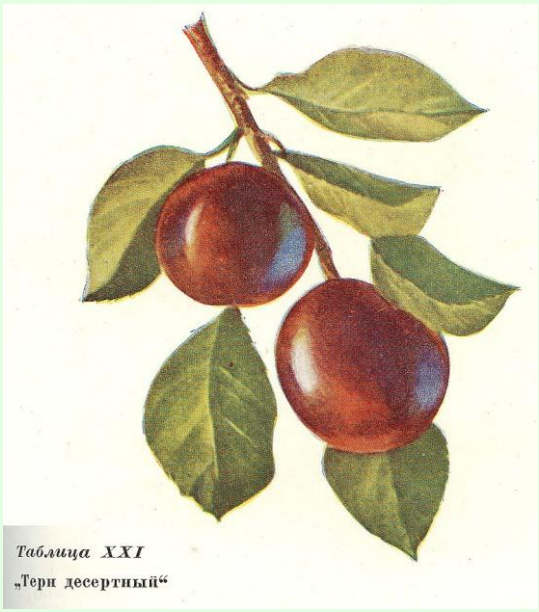

Терен «Десертний»

Сорти абрикос

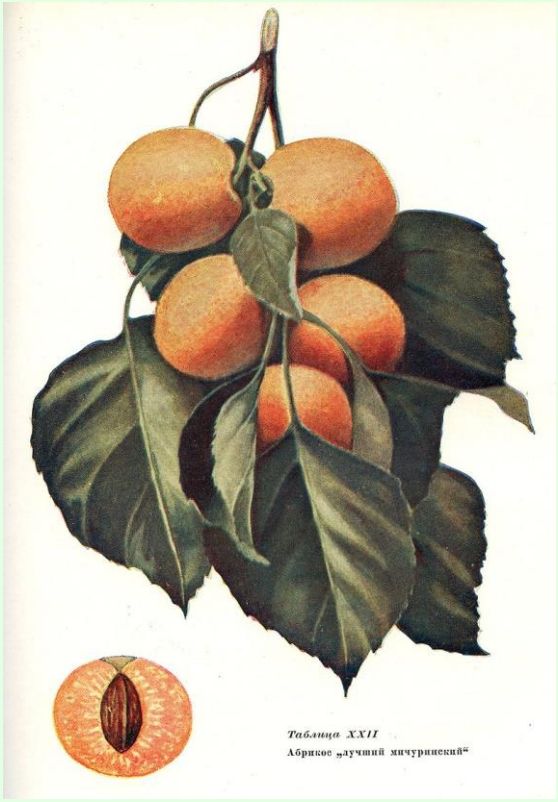

Абрикоса «Монгол»

Абрикоса «Сацер»

Абрикоса «Найкращий мічурінський»

Сорти інших культур

Горобина «Мічурінська десертна»

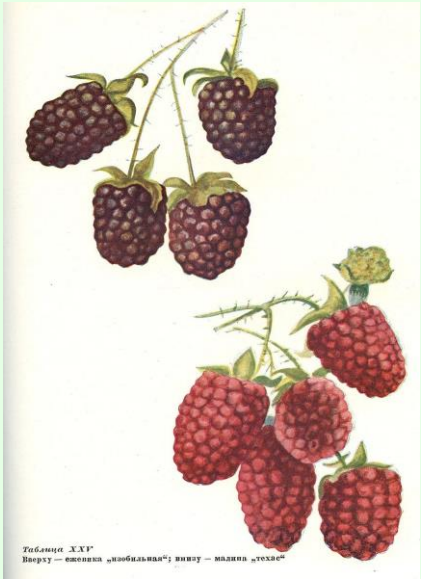

Вгорі – ожина «Ізобільна»,
внизу – малина «Техас»

Актинідія «Ананасова Мічуріна»

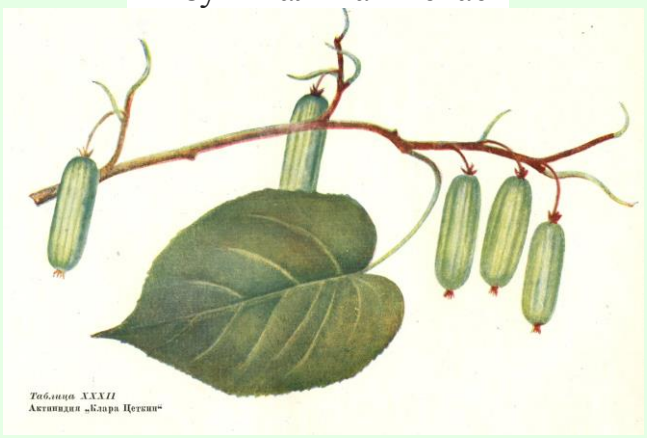

Актинідія «Клара Цеткін»

Аґрус «Мавр чорний»

ЗМІСТ

Життєвий шлях ученого-селекціонера
3–6

Видання І.В. Мічуріна з книжкового
фонду ФБ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва
7–19

Видання про І.В. Мічуріна
19–25

Найбільш поширені сорти плодових рослин І.В. Мічуріна
26–32
Сорти вишень
26
Сорти яблунь
27–28
Сорти груш
29
Сорти слив
30
Сорти абрикос
31
Сорти інших культур
32

Укладачі:
Кандаурова Олена Дмитрівна
Жидких Ірина Петрівна
Світлична Світлана Олександрівна
Артюхова Олена Іванівна
Захарчук Любов Михайлівна
Усачова Ольга Василівна

Відповідальна за випуск:
Довгалюк С.О.

Комп'ютерна верстка та макетування:
Кандаурова О.Д.
Жидких І.П.

Редакція:
Кандаурова О.Д.
Жидких І.П.

Підписано до друку 27.03.2017. Формат 60х84/16.
Гарнітура Таймс. Папір офсетний. Друк офсетний
Обсяг: 3,2 ум.-друк. арк.; 3,0 обл.-вид. арк.
Тираж 20.

Виробник – редакційно-видавничий відділ Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. 62483, Харківська обл., п/в Докучаєвське 2, навч. містечко ХНАУ, тел. 99-72-70, E-mail : admin@agrouniver.kharkov.com
Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ, тел. 99-77-80